

SLAPERDIJKEN IN GRONINGEN

Oude dijken in de branding

Ben Westerink

● *Oude dijken die hun slaperfunctie hebben verloren verdwijnen dikwijls geruisloos uit het landschap. Nu de zeedijk op deltahoogte is gebracht zijn op slag alle slaperdijken overbodig geworden. Ze worden niet meer geschouwd. Om het afgraven van deze dijken te beperken bracht de provincie Groningen onlangs de nota 'Oude Groninger dijken' uit. Een kleurrijke brochure met een samenvatting van de nota werd aan belanghebbenden toegezonden. We lezen: 'De provincie zal regelmatig controleren op illegale ontgrondingen, met name vanuit het veld. Dergelijke overtredingen zullen hard worden aangepakt'. Voornemens die bepaald hoopvol klinken voor de oude dijken.*

Groningen wordt al eeuwenlang bedijkt. Zonder de zeedijken zouden grote delen van de provincie periodiek overstroomd. Tot diep landinwaarts, vooral in de ingeklonken veengebieden, zou het zeewater forse brakwatermeren vormen. Het Schildmeer zou zich spontaan met het Hoeksmeer verbinden (de meren van Beukema zijn in enkele uren te maken) en geheel in overeenstemming met het Natuurbeleidsplan zou spontaan natuurontwikkeling op gang komen met veel brakwatersoorten en waterwild. Toch worden de zeedijken goed onderhouden, want voor het in stand houden van de zeekering is al eeuwenlang een breed maatschappelijk draagvlak voorhanden. Anders is het draagvlak als het gaat om het behoud van oude dijken.

Van de eens zo fiere Reitdiepdijk is hier weinig meer over. Alleen onder het hekwerk is het profiel nog intact

Geen slaperdijken meer

Wanneer dijken hun zeeverende functie verloren kregen ze traditiegetrouw een functie als slaperdijk. Tot voor kort kende Groningen liefst 26 van deze slaperdijken. Ze werden door het waterschap Ommerlanderzeedijk geschouwd en onderhouden. De gemetselde openingen in de dijk (het diekgat of 'coupure') konden in tijden van watersnood door vloedbalken worden afgesloten. In keurige houten huisjes werden de benodigde balken bewaard. Nu de zeedijk is verzaard en op deltahoogte gebracht, heeft het waterschap alle slaper-

dijken buiten de dijkverordening geplaatst. Daardoor hebben alle dijken die achter de zeedijk liggen hun oorspronkelijke functie definitief verloren.

Opnieuw in de branding

Als oude dijken naast de zeeverende functie ook hun slaperfunctie verliezen wacht hun opnieuw de branding. Dit keer is het niet de razende stormvloed maar het zijn de schop, de ploeg of de dragline die de dijk volledig kunnen vernielen. Stukje bij beetje. Soms met een ontgrondingsvergunning. Dikwijls zonder. Als voorbeeld noemen we het Reitdiep. De oostelijke dijk van het Reitdiep werd in 1870 slaperdijk. Tot de afsluiting van de Lauwerszee werd deze dijk geschouwd. Daardoor is dit deel van de dijk goed intact gebleven, veel beter dan de westelijke dijk die soms over honderden meters volledig is verdwenen. Vooral in de akkerbouwgebieden zijn veel dijken opgeruimd. Soms wordt een deel van de dijk in akkerland opgenomen en jaarlijks geploegd. Binnen een paar jaar is zo'n dijkfragment dan vrijwel verdwenen (zie foto). In de Ruigezandsterpolder - ooit een wirwar van dijklijnen - is vrijwel geen oude dijk

Ben Westerink

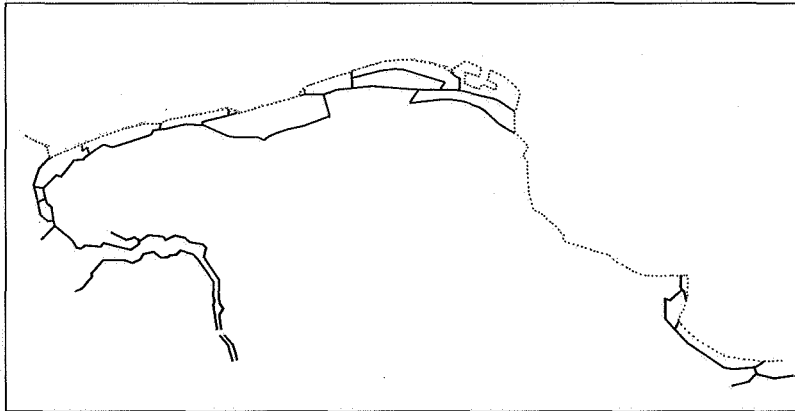

Fig 1. Dijklijnen die volgens de nota beschermd zijn. De zeedijk is als stippelijjn weergegeven.

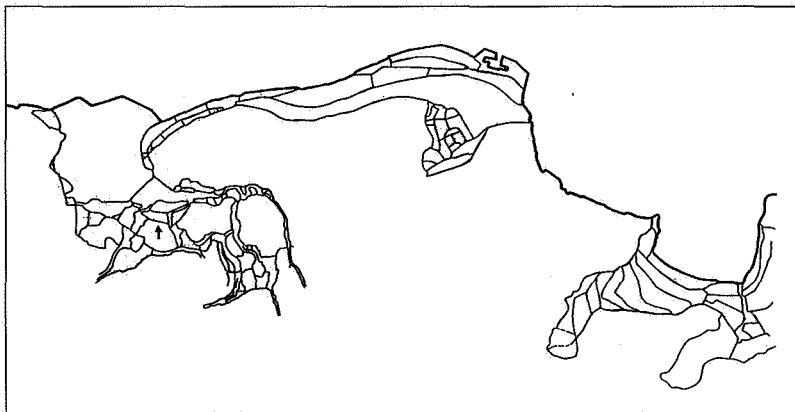

Fig 2. De belangrijkste bedijkingspatronen in Groningen (bron: Bureau Bügel)

Groninger Dijken Deel II uitgebracht. Deel I dateerde uit 1985. De nota II is wat minder 'dijkvriendelijk' dan nota I. Als provinciale regel geldt dat er achter de zeedijk slechts één oude dijk mag resteren. Daarom mag de Middeldijk nabij Hornhuizen worden opgeruimd. In fig 1 zijn de te behouden dijken weergegeven. Opvallend is hoe bescheiden het aantal is, vooral als men het vergelijkt met de dijken die hier ooit hebben gelegen (fig 2). Het positieve element van de nota is dat tenminste 167 km dijk definitief wordt beschermd. Ook de handhaving krijgt de nodige aandacht. Men zal de dijken regelmatig schouwen, al of niet in combinatie met milieuvluchten van de politie.

Waardevolle restanten

Volgens de provinciale nota mogen diverse 'restanten' worden opgeruimd. Het aantal is helaas groter dan in de Nota 1 werd genoemd. Men konformeerde zich daarbij aan de nu bestaande situatie. Sommige dijken zijn zozeer beschadigd dat de restanten niet meer als 'waardevol' worden beschouwd. Dit is een kwestie van interpretatie. De meeste historische monumenten zijn trouwens niet compleet; een half monument blijft een monument. Een voorbeeld van zo'n opgegeven dijk is de Oosterwaarddijk die Munnekezijl met Kommerzijl verbindt (aangegeven met een pijl in fig 2). Deze markante dijk, die uit 1425 dateert, was tot 1660 de zeedijk. De helft van de dijk is reeds verdwenen. Landbouwkundig ligt het reliëf niet in de weg: de dijk loopt immers parallel met de weg. De dijk kan gezien worden als een voortzetting van de zuidelijke Reitdiepdijk en vormt tevens de schakel met de oude Friese dijken. Het is jammer dat dijkrestanten niet met elkaar worden verbonden want herstel van de dijk behoort tot de mogelijkheden. Als er nu geen geld voor is dan wellicht in een komende generatie. Een groot deel van de bevolking voelt een duidelijke band met de oude dijk. De dijk is fraai beschreven in het boekje 'Aan de zee ontruikt' van Luut van 't Sielje. Een bewonerscomité ontfermde zich zeer recent over een uniek stenen

meer over. In de Dollard vormden de dijken een waaier die zich langzaam in oostelijke richting verplaatste. Hier is nog slechts één generatie oude dijk gespaard gebleven. Van de slaperdijken die op de topografische kaart van 1910 werden aangegeven is inmiddels 40% verdwenen.

Het verdwijnen van oude dijken moet als een groot verlies worden beschouwd. Dijken zijn monumenten in het landschap. Oude dijken vertellen het verhaal van het ontstaan van de streek, van het gevecht met de zee. Doordat ze zich in open gebie-

den bevinden hebben dijken grote landschappelijke waarde. De ooster- en westerburen van de Groningers zijn overigens minder rigoreus omgesprongen met hun oude dijken. De Friese Slachtedijk is een mooi voorbeeld van een goed onderhouden en landschappelijk zeer fraaie eeuwenoude dijklijn. Ook in het kleilandschap van Ostfriesland treffen we tot diep in het binnenland markante oude dijken aan. De bedijkingsgeschiedenis van de Dollard is hier nog goed te volgen.

Nota Oude Groninger Dijken

Om de voormalige slaperdijken in bescherming te nemen heeft de provincie onlangs de nota Oude

Oosterwaarddijk met stenen boogbruggetje. De dijk loopt van Kommerzijl naar Munnekezijl. Een groot deel van de dijk mag opgeruimd worden.

